

MUHAMMAD AMINXO'JA MUQIMIY G'AZALLARIDA XALQONA OHANGLAR

Tursunova Namunaxon Xaydarali qizi

*Qo'qon universiteti pedagogika va
psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Muhammad Aminxo'ja Muqimiy she'riyatining xalqqa bu qadar yaqinligi sabablari ko'rib chiqilgan. Xalqning ruhiy dunyosi, hayoti, urf-odatlar va muammolarini aks ettiruvchi yo'nalishdan biri ekanligi, oddiy insonlarning dardini, quvonchini va hayotini tasvirlashi bilan ajralib turganligi shoir she'rlari misolida tahlil qilingan. Xalqchil asarlar xalq manfaatlariga xizmat qilishi, milliy ruh, xalqning madaniyati va urf-odatlarini aks ettirilishi, xalqchilligi, xalqonaligi badiiy barkamolligini ta'minlagan shoirlar sirasiga kirishligi isbotlangan. Shoirning xalqona uslubi, xalqona tashbeharni qo'llaganligining mahorat qirralari tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *G'azal, uslub, xalqona, xalqchil, xalqona tashbeh, obraz, tasviriy vosita, o'xshatish, jonlantirish, takror, xalqning e'tiqod tarzi.*

Аннотация: *В статье рассматриваются причины народной близости поэзии Мухаммада Аминходжи Мукими. На примере стихов поэта анализируется, что она относится к одному из направлений, отражающих духовный мир, быт, традиции и проблемы народа, и отличается описанием боли, радости и быта простых людей. Доказывается, что народные произведения служат интересам народа, отражают национальный дух, культуру и традиции народа, и относятся к числу поэтов, чья народность и народность обеспечивают художественное совершенство. Анализируется народный стиль поэта и умелое использование народных метафор.*

Ключевые слова: *газель, стиль, народный, народный, народная метафора, образ, изобразительные средства, сравнение, одушевление, повтор, народная система верований.*

Abstract: *This article examines the reasons why Muhammad Aminkhodja Mukimi's poetry is so close to the people. It is analyzed on the example of the poet's poems that it is one of the directions that reflects the spiritual world, life, traditions and problems of the people, and is distinguished by describing the pain, joy and life of ordinary people. It is proven that folk works serve the interests of the people, reflect the national spirit, culture and traditions of the people, and are among the poets whose folkness and folkness ensure artistic perfection. The poet's folk style and the skillful use of folk metaphors are analyzed.*

Keywords: *Ghazal, style, folk, folk, folk metaphor, image, figurative means, simile, animation, repetition, folk belief system.*

Bir umr xalq ichida yurgan, xalq birla birga nafas olgan, xalq turmushi, orzu-o'ylarini yaxshi bilgan Muqimiy xalqona so'z va iboralarni topib ishlatishga juda usta. Shoir she'rlari sodda, tushunarli, ayni paytda, ta'sirchan va nishonga bexato tegishi bilan o'ziga xos badiiy qimmat kasb etadi.

Xalqona bu xalq hayoti, urf-odatlari, mentaliteti, og'zaki ijodi va kundalik madaniyatiga xos bo'lgan elementlarning badiiy asar, san'at yoki boshqa ijodiy faoliyatda aks ettirilishi. Xalqona uslub asarlarga xalqning ichki ruhiyatini, dunyoqarashini va hissiy tajribalarini yetkazishga yordam beradi.

Xalqona uslubning asosiy belgilari:

1. Soddalik va ravonlik: Til oddiy, tushunarli va xalq nutqiga yaqin bo'ladi.

Murakkab badiiy iboralar va yuqori uslub o'rniga oddiy, hayotiy ifodalar qo'llaniladi.

2. Xalqona hikoya qilish: Hikoyalar, voqealar va qahramonlar xalq og'zaki ijodidagi mavzular bilan bog'lanadi. Masalan, xalq ertaklari, afsonalari yoki dostonlaridagi voqealar asosida badiiy asar yozilishi.

3. O'ziga xos milliylik: Xalqona asarlar milliy ruh, xalqning madaniyati va urf-odatlarini aks ettiradi. Masalan, to'y, marosim va xalqona o'yinlar tasviri.

4. Xalq og'zaki ijodining unsurlari: Maqollar, topishmoqlar, matallar, xalq qo'shiqlari badiiy asarga kiritiladi.

5. Mazmunning hayotiyliigi: Xalq hayoti bilan bog'liq muammolar, qiyinchiliklar va orzular tasvirlanadi.

Muqimiy o'z she'rlarida xalqona so'z va iboralar, maqol-matallar, naqlar va qanotli so'zlar, asrlarni bo'ylab kelayotgan an'analar va urf-odatlar, rasm-rusumlar va irim-sirimlar, xalq qarashlari va e'tiqod tarzidan badiiy maqsadi ifodasi uchun mahorat bilan foydalanish orqali she'rlarining xalqchilligi va ta'sirchanligini ta'minlaydi, badiiy barkamollikka erishadi. Bu she'rlarda xalq bamisoli o'zini ko'zguda ko'rganday bo'ladi, dilidan kechgan, tilidan o'tgan fikr-u o'ylarini o'qiganday bo'ladi. Shuning uchun bu she'rlar xalq ko'nglida aks sado beradi, xalq ko'nglidan joy oladi, xalq xotirasida yashaydi. Shoir she'rlarining ko'pchiligi hofizlar soziga tushib, qo'shiqqa aylanib ketganligi bejiz emas.

Oshno bo'ldim desam, ko'nglung sening begonada, (1.117)

kabi sof xalqona misralarni Muqimiydek xalqchil shoirgina ijod qilishi mumkin.

Yana bir she'rida sevgan yoridan ayri holda hayot kechirishini hatto tasavvuriga sig'dirolmagan oshiq tilidan: "Umrin sensiz o'tadigan bo'lsa, menga bunday tiriklikning sira keragi yo'q. Bundan ko'ra tuproqqa aylanganim ming martaba afzal – jism ichra jonni boshimga uramanmi?!". – deya sof xalqona fikr yuritadi:

Sansiz o'tsa umr, mundog' manga jon darkor emas,

Tufroq o'lmak yaxshiroq, ruhi ravon darkor emas (1.47).

Hijrondagi oshiq holatini esa mana bunday chizadi:

Hajr ila tinmay ko'zimdin ko'rmasam ashkim kelur,

G'ayr ila ko'rsam mabodo xud-baxud rashkim kelur (1.35).

"Seni ko'rmasam, hajringda tinmay ko'z yoshi to'kaman. Mabodo seni boshqa bilan ko'rguday bo'lsam, o'z-o'zidan rashkim keladi".

Shoir tashbehlari ham o'zining xalqonaligi bilan e'tiborni tortadi. Chunonchi, bir baytida: "Boshimda sochimning tolalaridan ham ko'p savdolarining borki, zulfingning

muattar tuzog'idan xalos bo'lmoqning sirayam iloji yo'q", – deya nozik lutf vositasida o'tkir mubolag'a qiladi:

Xalos o'lmoq muanbar domi zulfingdin iloji yo'q,
Boshimda mo'yi sardin ham fuzun savdolarining bordur (1.33).

“Seni deb xalq ichida mundoq fitnalar qo'zg'olgan ekan, bunga o'zingning ham bir qarashda ko'ngillarni o'ziga tortadigan husn-u jozibang ham sababdir”, – deydi boshqa bir baytida:

Xaloyiq ichrakim qo'zg'aldi mundog' fitnalar bois,
O'zingni ham biroz, lekin ko'ngul orolig'ing bordur (1.33).

Muqimiy kayfiyati yo'q tund ma'shuqa holatini ifodalash uchun “ko'ngliga qil ham sig'maydi” degan xalqona iboradan mahorat bilan foydalanib, tasvirning ta'sir kuchini oshirishga erishadi:

Mo'y ham tab'ig'a sig'may tund o'lub, gap yoqmagay,
Toblanib har rang yuz alvonlig'ingdin o'rgulay.(1.128)

Quyidagi baytda yor yo'lida intizor bo'lgan oshiq ko'zini yo'lga qaragan eshik halqasiga o'xshatadi:

Ro'zu shab yo'lingda termuldim bahadde, dilbaro,
Intizoringni chekib, chun halqai dar har ko'zim (1.90).

Albatta, shoir xalqona so'z va iboralardan keng foydalanishiga qaramay o'zining fikr-u mushohadalari, tuyg'u-kechinmalari, tasvir va ifodalarini oddiygina bayon qilish bilan kifoyalanmaydi, bil'aks rang-barang badiiy san'atlarni mahorat bilan qo'llab, she'rlarining shaklan go'zal, mazmunan teran, badiiy barkamol chiqishiga harakat qiladi. Chunonchi, mumtoz she'riyatda ma'shuqaning qoshi yoy, qilich va boshqa o'tkir va keskir qurollarga nisbat beriladi. Shoir shundan foydalanib: “Oshiqlarining boshini olish uchun qoshingning shamshirini haddan ziyod tezlama – yosh boshingga ishq ahlining qonini daryo qilib oqizma”, – tarzida mubolag'ali lutflar qiladi:

Qoshni shamshirini bosh kesmakka burro qilma ko'p,
Yosh boshingga muncha ham qonlarni daryo qilma ko'p (1.23).

She'r o'quvchi uchun yozilar ekan, uning didi, saviyasi, talab va ehtiyoji albatta hisobga olinishi kerak. Muqimiy hamisha ko'ngilga yo'l topadigan va ma'naviy oziq bo'ladigan she'rlar yozishga intiladi. Jumladan, quyidagi baytida: “Ey sarvi ra'no, agar suratingni ko'rish mumkin bo'lsa-yu, uni qorachiq kabi ko'zim ichiga jo qilib olsa edim”, – deya xalqona, ayni paytda betakror tashbeh qo'llaydi:

Mumkin o'lsa ko'rmog'im, ey sarvi ra'no, surating,
Aylasam chashmim aro mardum kabi jo surating (1.74).

Sevimli yor suratini qorachiq kabi ko'zga jo etish – uni ko'z gavhariga aylantirish u bilan bir umr birga bo'lish demakdir.

Ana shu sharhi bir risola bo'lgulik fikrni shoir kutilmagan tashbeh vositasida bir misra qatiga joylaydi. Bu, o'z-o'zidan, mahorat mahsuli.

“Eshikdin ursang-u quvsangki, ketmas bir gadoyingman”, “Har kecha yodingda ming yo'l uyqudin uyg'onaman”, “Man bu g'am bozorida yurmakka holim qolmadi”, “Goh-gohe

ko'z uchi birlan nazar sol, aylanay", "Shum raqiblar ko'zig'a olamni tor aylab keling", "Ishq o'tig'a kuydi mag'zi ustuxon", "Fe'l-u atvoringni sog'indim yomon", "Chiqdi hijron chillasi, keldi bahorim, xayriyat", "Qilmasam zikringni kesulsun zabon", "G'ayr ila ko'rsam mabodo xud-baxud rashkim kelur", "Naylayin, har yerda bo'lsang ham omon bo'l mayliga", "Ko'z teshildi yo'llarida ham qarab", "Shirin asaldin so'zlari, issig' ajab yulduzlari", "kokilchasi rayhon ekan", "ko'zum oqsun", "shundin-shunga men sen bor deb keldim", "Yomon sog'indim", "Domaningni tutmasun to ro'zi mahshar qonginam", "o'lmagan jonim mani", "Ovorai bu mulki Farg'ona qilib ketdi", "Har kishini bo'lsa mahbubi kiroyi san kabi", "Mo'y ham tab'ig'a sig'may", "Kishining jonidek jismimdagi ruhi ravonim siz", "Minib noz otig'a", "Dog'men: tab'ingizni chog' etmak qo'limdin kelmadi", "Ko'zicha dushmanim yer birla yakson aylading-ketding", "shul ishni bekor aylading", "bormay ishga qo'l", "Ko'rgan yerimda surati devorman yana", "birovning ishqida bemorman yana", "Ko'zum uchgay magar mehmon kelur", "Hayron yo'lida diydalarim chormen yana", "bormudi qasding", "uy bo'lmag'ay devonada" singari ko'pdan-ko'p xalqona misra va iboralar Muqimiyning qanchalik xalqchil shoir bo'lganligini yorqin ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR:

1. Муқимий. Тўла асарлар тўплами. (Нашрга тайёрловчи: Турдиалиев А). – Тошкент. Иқтисодиёт, 2021. –384. б.
2. Bakirovna, K. Z. (2019). The Rhythm of the Literary Impact. ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 8(9), 58-67.
3. Qobilova, Z. (2024). ALISHER NAVOIY ADABIY MEROSINING OZARBAYJONDA O'RGANILISHI. Hamkor konferensiyalar, 1(1), 215-219.
4. Imomalieva, M. I. (2021, April). THE EVOLUTION OF METAPHORICAL MEANING. In E-Conference Globe (pp. 25-26).
5. Imomaliyeva, M. (2024). NODIRA MELODIES OF NAVOI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 10, 121-123.
6. TURSUNOVA, N. (2025). ALISHER NAVOIY AN'ANALARINING MUQIMIY IJODIDAGI TAKOMILI. Hamkor konferensiyalar, 1(11), 260-263.
7. Tursunova, N. (2021). FOLKLORE MOTIVES IN MUKIMIY'S WORK. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 2(09), 187-191.
8. Ikromjonovna, J. S. (2023). THE ROLE OF FOLK TALES AND EPIC MOTIVES IN THE POETRY OF USMAN AZIM. Open Access Repository, 9(4), 545-548
9. Ikromjonovna, J. S. (2023). PEYZAJNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDAGI O'RNI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1, 97-99.